

OBSAH

STUDIE A ČLÁNKY

S l o v á k o v á , Věra: Služba v městském a venkovském prostředí na Moravě ve druhé polovině 18. století / Servants in a Moravian Town and Village in the Second Half of the 18 th Century	273
P o k l u d o v á , Andrea: Vesnický učitel na přelomu 19. a 20. století. Významný aktér modernizace venkovské společnosti / A Rural Teacher at the Turn of the 19 th and 20 th Centuries. A Major Player in the Modernisation of Rural Society	295
R i c h t r o v á , Eva: Volba opata benediktinského kláštera v Rajhradě na sklonku první republiky. Nová etapa vztahů mezi katolickou církví a československým státem? / Election of the Abbot of the Benedictine Monastery at Rajhrad at the Close of the First Republic. A New Phase in Relations between the Catholic Church and the Czechoslovak State?	319
K o v a ř í k , David: Zanikání sídel na Moravě po roce 1945. Přehled stavu poznání, typologie a perspektivy výzkumu / The Extinction of Settlements in Moravia after 1945. Overview of Current Knowledge, Typology and Perspectives for Research	341

DIALOG NAPŘÍČ ČASEM

Dialog napříč časem III (Zdeněk Beneš – Tomáš Borovský – Jan Dvořák)	363
M a r e k , Jaroslav: Proudny ve světové historiografii po druhé světové válce / Currents in World Historiography after the Second World War	365
B e n e š , Zdeněk: Jaroslav Marek o soudobém dějepisectví poloviny 20. století / Jaroslav Marek on Contemporary Historiography of the Mid-20 th Century	387

LITERATURA

Základy

Robert E. L e r n e r : Ernst Kantorowicz. A Life (<i>M. Wihoda</i>)	401
Korespondence. T. G. Masaryk – Josef Svatopluk Machar I. (1893–1895) (<i>P. Cibulka</i>)	405
Milan M y š k a : Vzpomínání aneb „Tri dni ma naháňali, ešte ma nedostali...“ (<i>T. Pánek</i>) ..	408
Historik bez hranic. Z díla profesora Eduarda Maura / Eduard M a u r : Země – paměť – lidé (<i>B. Chocholáč</i>)	412
Markéta M á c h o v á – Zdeněk O r l i t a – Pavel S t a b r a v a (edd.): Říše prastará, mocná i zkrocená. Les na Kravařsku mezi středověkem a industrializací. Doprovodná publikace k výstavě (<i>M. Barus</i>)	415
*	
Petr Č o r n e j : Historici, historiografie a dějepis (<i>M. Bošák</i>)	418
Daniel Š p e l d a : Pravda – dcera času. O původu ideje pokroku poznání (<i>T. Borovský</i>) ...	419
B e r n a r d z C l a i r v a u x : Apologie pro opata Viléma (<i>T. Borovský</i>)	419
Éloise A d d e - V o m á č k a : La Chronique de Dalimil. Les débuts de l'historiographie nationale tchéque en langue vulgaire au XIV ^e siècle (<i>T. Borovský</i>)	420
Pavel T i g r i d : Volá Londýn. Ze zákulisí československého vysílání z Londýna (<i>T. Feltlová</i>)	421
Přikládáme sekeru ke kořenům lži. Rozhlasové projevy programového ředitele Rádia Svobodná Evropa v Mnichově 1951–1952 Pavla Tigrida (<i>T. Pánek</i>)	422

Středověk a raný novověk

Jan H r d i n a : Relikvie, odpustky, poutní odznaky. Čtyři kapitoly z náboženského života lucemburské Prahy (<i>P. Hruboň</i>)	424
Přemysl B a r : Diplomacie, právo a propaganda v pozdním středověku. Polsko-litevská unie a řád německých rytířů na kostnickém koncilu (1414–1418) (<i>A. Pálka</i>)	428
Stefan H a n ß : Lepanto als Ereignis. Dezentrierende Geschichte(n) der Seeschlacht von Lepanto (1571) (<i>K. Pražáková</i>)	431
*	
Chris W i c k h a m : Medieval Europe. From the Breakup of the Western Roman Empire to the Reformation (<i>M. Wihoda</i>)	434
Martin Š t e f á n i k et al.: Středověké mesto a jeho obyvatelia (<i>C. Ostrý</i>)	435
Jan H r d i n a – Kateřina J í š o v á (edd.): Městský farní kostel v českých zemích ve středověku (<i>T. Borovský</i>)	437
Božena K o p i č k o v á : Česká královna Žofie. Ve znamení kalicha a kříže (<i>V. Rossov</i>) ...	438
Petr V o i t : Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí II. Tiskaři pro víru i tiskaři pro obrození národa 1498–1547 (<i>R. Krušinský</i>)	439
Jiří P a j e r : Nové studie o novokřtěncích (<i>A. Loukotová</i>)	440

Mária Bôbová – Dana Chalupková – Barbora Kubachová (edd.): Mária Terézia, panovníčka späť so slovenskými dejinami. Jej život a reformy v zrkadle knižničných fondov na Slovensku. Štúdie historikov a výberová bibliografia (<i>J. Kubíček</i>)	441
--	-----

Dějiny 19. a 20. století

Ivan Fuksa: Pevnost Tereziín proti pruské rozpínavosti. (Z dějin opevnění Tereziína v 19. století) (<i>J. Šrámek</i>)	443
Helena Kokešová (ed.): Politici, umělci a vědci ve veřejném prostoru na přelomu 19. a 20. století (<i>P. Cibulka</i>)	447
Tony Judt: Falešné ideje, cizí krev. Francouzská inteligence 1944–1956 (<i>M. Berlanský</i>) ..	449
Peter C. A. Morée – Jiří Piškula: „Nejpokrokovější církevní pracovník“. Protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945–1969 (<i>J. Marša</i>)	455
Michal Macháček: Gustáv Husák (<i>J. Křesťan</i>)	458
*	
Benjamin Conrad – Lisa Bicknell (edd.): Stadtgeschichte. Beiträge zur Kulturgeschichte osteuropäischer Städte von Prag bis Baku (<i>M. Monckal Smutný</i>)	465
Dušan Uhlíř: Čas kongresů a tajných společností (<i>F. Stellner</i>)	468
Martin Bauer – Rita Garstenaue – Niklas Perzi – Michael Resch: Von Mähren nach Hürm. Tschechische Migration und Remigration in der Region Hürm zwischen 1890 und 1930 (<i>P. Kladiwa</i>)	469
Vadim Valerievich Damiër: Ocelové století. Sociální historie sovětské společnosti (<i>A. Šumichrast</i>)	471
Milan Barta et al.: Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti v letech 1953–1989 (<i>L. Vaculík</i>)	472

Regionália

Jiří Synek: Tovačovsko ve válečném roce 1866 (<i>M. Svoboda</i>)	473
*	
Andrea Štechová – Stanislav Žišk: Liptovský pustokvet. Johana Miloslava Lehotská (1810–1849). (Čriecky zo života a diela) (<i>A. Zelenková</i>)	476
Karol Bílek: Profesor Josef Novák. Botanik z Malechovic (<i>J. Křesťan</i>)	477
August Siegl: Pamětní kniha obce Německá Vyskytná (<i>J. Štouračová</i>)	478

KRONIKA

Konference věnovaná volbě a korunovaci Jiřího z Poděbrad českým králem (<i>M. Zelenka</i>)	480
Workshop The Origins and Legacies of the Little Divergence in Central and Eastern Europe (<i>J. Škvřáček</i>)	482
Konference Jan Amos Komenský a první republika (<i>J. Marša</i>)	483
Workshop Culture & Technology (<i>J. Škvřáček</i>)	485

Věra Slováková

Servants in a Moravian Town and Village in the Second Half of the 18th Century

This paper explores the lives of servants in the town of Slavkov u Brna and the village of Křenovice in the 18th century. The research, which is based on the study of orphan registers and lists of subjects, shows how gender, place of birth and father's death influenced the employment of children and young people. In general, girls were more likely to enter service because they did not have other educational opportunities such as apprenticeships. Although younger subjects were not usually employed far from home, some of them did work outside the estate. The author suggests that service in Moravia was not as common as in Western Europe, but it was still an important part of the life cycle.

Keywords: young people, servants, orphans, gender, mobility, 18th century

Andrea Pokludová

A Rural Teacher at the Turn of the 19th and 20th Centuries

A Major Player in the Modernisation of Rural Society

The study analyses the role and function of the village teacher in the modernisation process of the second half of the 19th and the beginning of the 20th century. Unlike earlier works, it deals not only with educational activities but also construes the importance of teachers in introducing innovations in plant breeding and livestock farming. It extends previous focus to the sphere of civic engagement in communal, regional and imperial politics. At another level, it deals at a micro-historical level with changes in the social status of the teacher in the context of the process of professionalisation of the profession, which, as a result, provoked numerous conflicts at the local level, such as clashes with the municipal authorities on the construction of new school buildings, the symbolic struggle with the religious authorities over the control of schools and with parents about the children's assignment to schools in the spirit of the letter of the *lex Perek*. Last but not least, the study focuses on the everyday life of a rural teacher.

Keywords: modernisation, civil society, teacher, rural, 19th and 20th centuries

Eva Richtrová

Election of the Abbot of the Benedictine Monastery at Rajhrad at the Close of the First Republic

A New Phase in Relations between the Catholic Church and the Czechoslovak State?

The contribution deals with the election of the Benedictine abbot of St Peter and St Paul in Rajhrad from December 1936 to May 1937. It describes in detail the course of the investigation and the reasons for the election of Alois Josef Kotyza, analyses the circumstances of the church and state confirmations of the election, and takes into account the manner of Kotyza's installation in the office of abbot in the context of the adjustment of relations between the state and the Catholic Church in the Czechoslovak Republic through the treaty *Modus vivendi*. It also emphasises the mediating role of Emmaus Abbot Arnošt Josef Vykoukal and the cooperation between ecclesiastical and state powers at the close of the First Czechoslovak Republic.

Keywords: abbot, election, installation, Benedictine Order, *Modus vivendi*, coexistence

David Kovařík

The Extinction of Settlements in Moravia after 1945

Overview of Current Knowledge, Typology and Perspectives for Research

The study deals with the problematic fate of abandoned settlements and villages in Moravia after 1945. There are many abandoned settlements in the border areas which lost their German population following the end of the Second World War, both in the military reserve Libavá and in the former prohibited zone on the frontier with Austria. This work introduces new facts on this matter as well as summing up the results of the research so far, suggesting the direction that further research in this area should explore; it also contains as yet unpublished regional research focusing on certain distinctive and under-explored questions in this field.

Keywords: abandoned settlements, Moravia, 20th century, typology

Jaroslav Marek

Currents in World Historiography after the Second World War

This text, written at the turn of the 1960s and 1970s, was to have been an introductory overview to the intended and in the end unpublished last and ninth chapter of the book *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví* (*General History of Czech and Slovak Historiography*) entitled “Česká a slovenská historiografie od počátku padesátých let za převahy marxistického pojetí dějin” (“Czech and Slovak Historiography from the Early 1950s under the Predominance of the Marxist Concept of History”). In it the author tries to capture the main trends that shaped world historiography (especially in the Soviet Union, Central and Western Europe and the United States) during the period from approximately the end of the Second World War up to the mid-1960s.

Keywords: world historiography, main trends, 1940s–1960s

Zdeněk Beneš

Jaroslav Marek on Contemporary Historiography of the Mid-20th Century

The study deals with the genesis and problems associated with the publication of Jaroslav Marek’s article entitled *Proudy ve světové historiografii po druhé světové válce* (*Currents in World Historiography after the Second World War*), which was originally to have introduced the last chapter of the book *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví* (*General History of Czech and Slovak Historiography*) by František Kutnar and Jaroslav Marek. The text was based on Marxist thinking of the 1960s, open to dialogue with other currents of historical thought, and is distinguished by its synthesising character and its factual overview of the state of world historiography at the beginning of the second half of the 20th century. However, it was written up and due for publication in a situation of renewed ideological pressure following the occupation of Czechoslovakia in August 1968. The author of the article and František Kutnar therefore decided to step back from their original intentions and to change the character of the entire final chapter in order to avoid rejection of what was overall exceptionally good work.

Keywords: history of historiography, ideology, František Kutnar, Jaroslav Marek, politics, structuralism

Autoři

Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.

Ústav českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

zdenek.benes@ff.cuni.cz

Mgr. David Kovařík, Ph.D.

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i., detašované pracoviště, Čechyňská 363/19, 602 00 Brno

kovarik@usd.cas.cz

† Prof. PhDr. Jaroslav Marek, CSc.

Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i., Veveří 97, 602 00 Brno

Doc. PhDr. Andrea Pokludová, Ph.D.

Katedra historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity, Reální 5,
701 03 Ostrava

andrea.pokludova@osu.cz

Mgr. Eva Richtrová, Ph.D.

Odbor rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně,
Kounicova 65a, 601 87 Brno

eva.richtrova@mzk.cz

Mgr. Věra Slováková

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Arne Nováka 1,
602 00 Brno

146018@mail.muni.cz